

Beleidsplan (Hoog)Begaafdheid

4^e montessorischool de Pinksterbloem

Versie december 2014

Inhoud:

1. *Inleiding*
2. *Signaleren en diagnostiek*
3. *Aanpassingen in onderwijsaanbod en begeleiding*
4. *Evaluatie en communicatie*
5. *Beleid en expertgroep begaafdheid en talentontwikkeling.*

Bijlagen:

- a. *Actielijst 2014*
- b. *Samenstelling expertgroep 2014/2015*
- c. *Subsidies 2014/2015*
- d. *Scholing team 2014/2015*
- e. *Procedure menstekening*
- f. *Stroomschema signalering (SIDI-3)*
- g. *Criteria versnelde doorstroming*
- h. *Materialen*
- i. *Verrijkkingsklas documenten*
- j. *Theoretisch kader*
- k. *Literatuur overzicht*
- l. *Criteria voor verrijkmateriaal (van de SLO website)*
- m. *Kenmerken van onderpresteerders (van de SLO website)*

1. Inleiding

Eén van de taken van het onderwijs is om de talenten van alle leerlingen zodanig tot hun recht te laten komen dat een ononderbroken ontwikkelingsproces doorlopen kan worden, afgestemd op de voortgang in de ontwikkeling van de leerlingen (Wet op Primair Onderwijs, artikel 8). De Pinksterbloem onderschrijft dit artikel. Uit recent onderzoek blijkt echter onder andere dat zo'n 60% van de hoogbegaafden het vwo niet haalt in Nederland. Dit en andere feiten heeft ons gemotiveerd om sterk in te zetten op een gepaste begeleiding van deze leerlingen op De Pinksterbloem.

In dit beleidsplan geven wij aan hoe wij invulling geven dit proces van aanleg (begaafdheid) naar volledige talentontwikkeling.

Visie

De Pinksterbloem is een Montessorischool. Wij zien dat elk kind eigen kwaliteiten heeft en wij beschouwen het als onze taak om deze tot volledige bloei te laten komen. Wij bieden een pedagogisch klimaat waar elk kind zich welkom voelt en waar elk kind gemotiveerd wordt om te leren. Wij willen in onze pedagogisch-didactische aanpak aansluiten bij de diversiteit van elk kind. Elk kind is anders, leert anders, heeft andere mogelijkheden en andere onderwijsbehoeften.

Op de Pinksterbloem merken we dat een deel van de leerlingen die een bovengemiddelde intelligentie hebben in het reguliere aanbod in de klas niet genoeg aansturing en inhoud krijgen, waardoor zij niet goed in hun vel zitten en waardoor zij hun talenten niet optimaal benutten.

Wij hebben een visie van een school waarbij alle leerlingen, inclusief de hoog- en meerbegaafden, een plek hebben waar ze zich thuis voelen, lekker in hun vel zitten, goed presteren en een aanbod krijgen waarmee ze uitgedaagd worden en leren leren en leren denken.

De Pinksterbloem zet zich in om de ontwikkeling van talent bij hoogbegaafde kinderen zo veel mogelijk op maat te begeleiden. Hiervoor richten wij ons onderwijs in met diverse vormen van leren, begeleiden en coachen. Hierin nemen wij het kind en de ouders mee. De Pinksterbloem biedt onder meer compacting en verrijking in de klas, diverse extra materialen, verrijkingsklassen (plusklas), incidentele workshops en coaching en begeleiding voor hoogbegaafde kinderen vanuit de expertgroep. Daarnaast werken wij samen met externe experts wanneer wij dat in overleg met ouders nodig achten. Op De Pinksterbloem werken wij samen met de meer- en hoogbegaafde onder andere aan het verkrijgen van inzicht in het eigen (leer)gedrag. Hoe beter de leerling zichzelf leert kennen hoe makkelijker het is om jezelf bij te sturen, te ontwikkelen en persoonlijke doelen te behalen. In onze visie (mede gebaseerd op het model van Gagné) gaan wij er vanuit dat de (hoog)begaafdheid een aangeboren concept is en dat de weg naar succes bestaat uit het ontwikkelen van de in potentie aanwezige talenten. Of dit ook zal gebeuren en lukken is afhankelijk van meerdere factoren: de motivatie en wil van het kind zelf, de drang om zich te ontwikkelen, de omgeving (gezin, clubjes, vrienden en school) kan bijdragen, maar ook remmen. Het ontwikkelingsproces zelf: op school en daarbuiten. En als laatste: toeval. Persoonlijke heftige gebeurtenissen kunnen soms een extreme invloed uitoefenen op succes en falen.

De doelgroep

De doelgroep van ons beleid bestaat uit twee groepen. De begaafde leerlingen en de hoogbegaafde leerlingen. Dit verschil maken wij omdat het van belang is om voor een deel van de hoogbegaafden naast alle mogelijke aanpassingen in de klas ook nog iets daarbovenop te bieden zoals de verrijkingsklas, de kleine plusgroep of het klasoverstijgend (samen)werken. iets wat doorgaans voor de begaafde leerling niet noodzakelijk is. Er wordt vaak onderscheid gemaakt tussen begaafdheid (IQ-score van 121 – 129) en hoogbegaafdheid (een IQ-score van 130 of hoger). Van de Nederlandse bevolking heeft 2,5% een IQ-score van 130 of hoger. Maar ook kinderen met een IQ vanaf 121 kunnen problemen ervaren die bij hoogbegaafde leerlingen bestaan. Op De Pinksterbloem zijn wij van mening dat hoogbegaafdheid gekenmerkt wordt door een hoog IQ in combinatie met een speciale manier van denken: je denkt in grotere stappen dan anderen en bent creatiever en zelfstandiger in het bedenken van oplossingen voor bepaalde problemen. Bij hoogbegaafde kinderen is de motivatie/ het doorzettingsvermogen en de wil om je doel te bereiken vaak sterk ontwikkeld. Er gaan bij deze kinderen regelmatig ook onderdelen minder goed. Bij hoogbegaafde leerlingen is regelmatig sprake van faalangst, perfectionisme, onderpresteren, overgevoeligheid voor prikkels etc. Op zowel de sterke als de belemmerende kanten richt zich ons beleid.

De hoogbegaafde leerling die meer nodig heeft en meer inzicht in zichzelf kan gebruiken en die baat heeft aan meer inzicht over denken en leren van hoogbegaafden behoort tot de doelgroep van ons beleid.

De Leerlingen die beschouwd worden als zijnde begaafde leerlingen zijn:

Leerlingen die presteren, of de potentie bezitten om te presteren, in één of meer domeinen op een niveau dat significant boven dat van leerlingen van gelijke leeftijd, cultuur, of omstandigheden ligt.

- **Hoog Begaafdheid** verwijst naar de exceptionele natuurlijke aanleg in meer dan één van de vier domeinen: intellectueel, creatief, sociaaffectief en sensomotorisch.
- Talent ontplooit zich vanuit begaafdheid als een gevolg van het ontwikkelingsproces van onderwijs, oefening en training.
- Talent verwijst naar excellente prestaties in een of meer gebieden inclusief een breed scala aan academische, artistieke, sociale, sportieve of technische vaardigheden.
- Het belang van innerlijke mogelijkheden wordt erkend en daarnaast wordt er tevens veel belang gehecht aan de significante invloed van de omgeving, persoonlijkheidsfactoren en toeval/lot op het ontwikkelingsproces.

(Riley, Bevan-Brown, Bicknell, Carroll-Lind & Kearny, 2004, p15)

Doelstellingen

- Alle leerlingen zitten goed in hun vel.
- Leerlingen gaan met plezier naar school, hebben een positief beeld van zichzelf, van school en hun plek daarin.
- Leerlingen presteren op een niveau dat bij hun cognitieve, creatieve (denken) en sociaal-emotionele capaciteiten hoort. Ze zijn in staat om met frustraties en uitdagende stof om te gaan.
- Leerlingen halen de kerndoelen. Leerlingen zijn goed voorbereid op de inhoud waar het middelbaar onderwijs op verder gaat.
- Leerlingen kunnen verantwoordelijkheid nemen en dragen voor hun eigen ontwikkelingsproces.
- Leerlingen zijn zich bewust van hun sterke kanten EN van eventuele belemmerende kanten zoals mogelijke faalangst, perfectionisme, onderpresteren, overgevoeligheid voor prikkels etc en leren hier mee om te gaan.

Plusdoelen

De Pinksterbloem heeft als doel om passend onderwijs te bieden aan (hoog) begaafde leerlingen vanaf groep 1 tot en met groep 8.

Draagvlak

Alle collega's zien de noodzaak in van het aanbieden van passend onderwijs voor hoogbegaafden. Een 'basisaanbod begaafdheid' is aanwezig, maar nog onvoldoende uitgewerkt en doorgevoerd in de dagelijkse praktijk.

Hoe denken we als werkgroep hier vorm te geven aan verbetering op dit vlak?

- Er moet een duidelijk aanspreekpunt zijn voor collega's. De werkgroep is hiervoor een goed begin.
- De lijntjes naar de werkgroep moeten kort zijn. (doorverwijzingen van IB naar werkgroepleden bijvoorbeeld)
- Begaafdheid dient een vast agendapunt te zijn op de bouwvergadering. In iedere bouw zit vanaf nu 1 specialist begaafdheid.
- Vaste momenten voor consultatie, zowel voor ouders als leerkrachten. Gekeken moet worden wie op welk moment hiervoor beschikbaar kan zijn.

Deskundigheid team

In het team zijn nu vijf mensen met specifieke kennis op het gebied van hoogbegaafdheid. Voor de onderbouw Souad, voor de middenbouw Mischa en Fedor, voor de bovenbouw Geerthe en Tjalde. Daarnaast heeft de IB (Bernadet en Meike) inmiddels ruime praktijkervaring in het hoogbegaafdenvraagstuk.

De docenten van de verrijkingsklassen krijgen in het schooljaar 2014/2015 individuele coaching bij de voorbereiding en de uitvoering van de verrijkingsgroepen door deDNKRS.

Het team als geheel heeft diverse studiedagen doorlopen op het gebied:

- van algemene kennis over hoogbegaafdheid
- (actief) signaleren
- werken met SIDI3

In schooljaar 2014/2015 zal er verder gegaan worden met deDNKRS voor het vergoten van kennis en vaardigheid op het gebied van actief signaleren en het geven van verrijkingslessen. Zowel in teamverband als door middel van coaching en observatie in alle 16 klassen.

In schooljaar 2015/2016 willen wij de signalering in alle klassen op hoog niveau hebben, alle leerkrachten zijn dan in staat om actief in de klas te signaleren. Tevens willen wij een tweede groep van 3 leerkrachten opleiden tot specialist om de toekomst te waarborgen.

In de klassen vindt er passend onderwijs voor hoogbegaafden plaats met gebruik van verschillende materialen. In het curriculum zit het Begaafdenbeleid verweven, zowel de procedures als het inhoudelijk aanbod.

Externe contacten/ partners

deDNKRS wil een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van talent bij hoogbegaafde kinderen en volwassenen middels advies, coaching en scholing aan hoogbegaafden zelf, maar ook aan hun omgeving, zoals ouders, leerkrachten, leidinggevend en andere betrokkenen. deDNKRS

biedt onder meer verrijkkingsklassen (plusklas), workshops, coaching en begeleiding voor hoogbegaafde kinderen en jongeren. Voor basisscholen hebben zij een gevarieerd aanbod op het gebied van hoogbegaafdheid, van teamtrainingen en ambulante begeleiding tot (beleids)advisering. Zij zijn onder meer gespecialiseerd in Montessorionderwijs. de DNKRS is opgericht door Hildi Glastra van Loon en Marianne van Gelder.

www.dednkrs.nl

hildi@deDNKRS.nl

marianne@deDNKRS.nl

Telefonisch contact is mogelijk op maandag, dinsdag, donderdag en vrijdag tussen 09.00 – 14.30 uur Alexandra van Zaal: tel 06.10399045.

DIAGNOSTIEK | BEGELEIDING

Buro Bloei is een onderzoek, advies en begeleidingspraktijk voor alle kinderen. Zij zijn gespecialiseerd in hoogbegaafdheid. Buro Bloei wordt gerund door Mariëlle Beckers (orthopedagoog) en Sonja Borgsteede (psycholoog).

Ouders en scholen kunnen hier terecht voor alle vragen op het gebied van:

- Onderwijs, school en leren
- Hoogbegaafdheid (Buro Bloei is universitair 'ECHA'-specialist)
- Opvoeding
- Individuele diagnostiek (testen) en begeleiding van uw kind
- Runningtherapie (begeleiding d.m.v. sporten)
- Het gedrag en het welbevinden van uw kind

www.buro-bloei.nl

Cosmic
Montessori Lyceum
vwo . havo . avo

Samenwerking CML

Voor kinderen in groep 8 die uitstromen op VWO niveau maken wij gebruik van het aanbod van 8+ projecten. Deze projecten worden onder andere aangeboden door het CML (Cosmic Montessori Lyceum).

www.cosmicmontessori.nl

2. Signalering

Intake/ Traject van aanmelding.

Bij de aanmelding van een leerling proberen wij met een aantal vragen een indicatie te krijgen van de kans dat wij met een begaafd kind te maken hebben. Hierin is de informatie van ouders van essentieel belang.

Bij de start van de leerling in de klas wordt er een menstekening gemaakt (deze procedure wordt in de bijlage verder uitgewerkt).

Wij maken op school voor de signalering gebruik van de volgende middelen:

- Ouders vullen bij de intake een vragenlijst in. (Waarbij onder andere ook gevraagd wordt naar hoogbegaafdheid in de familie)
- Op de eerste schooldag maakt elke eerste groeper een menstekening. (zie bijlage, uit navraag blijkt dat leraren hier nog korte training bij nodig hebben, deze zal in schooljaar 2014/2015 plaatsvinden)
- We maken als school gebruik van de signaleringslijsten van SIDI
- We maken als school gebruik van het Leerling Volg Systeem (onder andere CITO toetsen).
- We maken als school gebruik van actief signaleren door tijdens verrijkingsopdrachten extra te observeren op kenmerken van begaafdheid.

Diagnostiek:

Als er sprake is van een belemmering in de ontwikkeling van het kind (cognitief of op sociaal gebied), of als de school handelingsverlegen is, is het stellen van een diagnose gewenst. Een uitslag van een begaafdheidsonderzoek geeft in zo'n geval opheldering en biedt de school de mogelijkheid het kind beter te begeleiden. Indien de middelen van de school het toestaan zal de school de kosten dragen voor een dergelijk onderzoek. Indien dit niet haalbaar is zal de school de ouders adviseren dit te doen indien zij daar wel de financiële mogelijkheid toe hebben.

Externe advisering:

Een dergelijk begaafdheidsonderzoek wordt afgenomen door een extern bureau, zoals bijvoorbeeld Buro Bloei.

Het onderzoek kan in overleg met school of op eigen initiatief van ouders worden ingezet.

3. Aanpassingen in onderwijsaanbod en begeleiding

Doortoetsing:

Wanneer de leerling een ontwikkelingsvoorsprong laat zien bij het reguliere werk of in gedrag, dan wordt het kind doorgaans doorgetoetst op een of meerdere vakgebieden. Op deze wijze wordt het niveau van het kind waar mogelijk inzichtelijk gemaakt. Na het bepalen van het niveau en eventuele hiaten kan er planmatig door de leerkracht gewerkt worden door het werk compacter aan te bieden, zodat er meer ruimte is om te kunnen verrijken, verdiepen en verbreden.

De gebruikte aanpassingen bij ons op school zijn:

Compacten.

Verrijking (Verbreiding en Verdieping)

Klasoverstijgend (samen)werken

Plusgroep en Verrijkingsklas

Versnelling

Verschillende routes met één en hetzelfde doel.

Voor iedere begaafde leerling zal er op maat gekeken moeten worden welke aanpassing(en) nodig zijn voor een goed ontwikkelingstraject. Hierbij zullen alle hierboven genoemde aanpassingen overwogen worden door de leerkracht en/of de expertgroep. De expertgroep zal op uitnodiging van leerkracht en/of ouders meedenken over een individueel werkplan en de inzet van materiaal, deelname aan een verrijkingsklas of plusgroep en/of het klasoverstijgend samenwerken. Voor ieder kind zal er een ander aanbod nodig zijn.

De eerste stap is het in kaart brengen van de behoeften, sterke en belemmerende elementen. Hierna het maken van een individueel werkplan met daarin opgenomen alle benodigde aanpassingen. Dit dient minimaal 2x per jaar geëvalueerd en bijgesteld te worden.

Compacten

Begaafde leerlingen hebben minder behoefte aan herhaling, dit betekent dat er herhalingsstof uit de reguliere methode gecompact kan worden. Afhankelijk van de behoefte van het kind kan dit 20% tot 60% van de stof behelzen. De werkgroep adviseert de leerkrachten hierbij. De vrijgemaakte werktijd wordt aangevuld met zinvol verrijkingswerk.

Verrijken binnen de groep

De tijd die na het behalen van de kerndoelen op eigen niveau over is wordt besteed aan plusdoelen. Het is belangrijk voor deze leerlingen in aanraking komen met stof die zij niet meteen beheersen.

Dit betreft in eerste instantie vakgebonden verdieping, zoals inbegrepen is bij de rekenmethode RekenRijk, waarbij dieper wordt ingegaan op de bestaande onderwerpen.

Daarna bieden we verrijking in de vorm van verbreding (meer onderwerpen), in de vorm van vakoverstijgende verbreding. Denk hierbij bijvoorbeeld aan Kosmisch Onderwijs, Science en/of het leren van een vreemde taal.

Het is daarbij wenselijk dat deze onderwerpen aansluiten bij hetgeen in de klas is aangeboden. Dit verrijkingswerk dient een vaste plek op de planning te krijgen en is niet vrijblijvend. Er hoort instructie en begeleiding door de leerkracht en/of een gespecialiseerde ouder bij.

Via het verrijken in de onderbouw willen we voorkomen dat kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong door een te grote nadruk op reken- en taalonderwijs de aansluiting in de middenbouw missen. Bij het verrijken in de onderbouw willen we ons vooral richten op ruimtelijke- motorische- en sensorische werkjes i.p.v. letter- en cijfer werkjes.

Het uitgangspunt bij de verrijking is het op doen van vaardigheden en is daarom in eerste instantie procesgericht en minder product gericht. De te oefenen vaardigheden zijn:

- Leren Leren
- Leren Denken
- Leren Leven

Zie voor een verdere uitleg over deze vaardigheden de bijlage in dit beleidsplan.

Plusgroep en Verrijkingsklas

buiten de groep

Uitgangspunt is dat we elk kind dat extra begeleiding middels een Verrijkingsgroep nodig heeft dit ook aangeboden krijgt als de ruimte het toelaat. Wij werken met een verrijkingsklas van een dagdeel per week met 12 kinderen. Dit is een intensief programma waarbij er aan meerdere belemmeringen die de kinderen hebben gewerkt wordt. Daarnaast is er ook een kleinere plusgroep, waarbij er 30/45 minuten per week met zo'n zes kinderen aan een projectopdracht samengewerkt wordt. Deze groep bestaat doorgaans uit kinderen die kleine belemmeringen ervaren, maar wel vaak grote behoefte hebben aan het samenwerken met ontwikkelingsgelijken. Aan de projecten kan in de rest van de week dan ook klasoverstijgend worden verder gewerkt.

Dit hoeft niet te betekenen dat elke meer- en hoogbegaafde leerling in de Verrijkings of plusgroep komt, want dat zal lang niet voor elke leerling noodzakelijk zijn. Als de ontwikkeling in de eigen klas goed verloopt, de leerling goed in zijn vel zit en op niveau presteert, dan is de verrijkingsklas mogelijk niet nodig. Uitdaging en ontwikkelingsgelijken kunnen ook in het dagelijkse werk in de eigen klas aanwezig zijn.

Het kan dus zo zijn dat een leerling met enkel A scores niet in de verrijkingsgroep zit, terwijl een ander kind met lagere scores wel in aanmerking komt. Datzelfde geldt voor het IQ van een leerling. Een

leerling met een IQ van 140 waarbij de ontwikkeling goed verloopt en in de eigen klas werk op maat krijgt heeft het niet zonder meer nodig ook naar de verrijkingsklas te gaan. Terwijl een ander kind met een IQ van 120 deze extra begeleiding misschien wel nodig heeft.

Mochten leerlingen naast het aangepaste werk in de klas nog meer behoefte hebben aan samenwerken met ontwikkelingsgelijken dan hebben wij de mogelijkheid om klasoverstijgend samen te werken, de kleine plusklas om aan een project te werken met ontwikkelingsgelijken uit andere groepen of de verrijkingsklas van een dagdeel per week.

De verrijkingsklas is een intensieve serie bijeenkomsten gedurende een half schooljaar van elk een dagdeel. In de verrijkingsklas proberen wij de kinderen te leren hoe zij denken en werken hoe zij dat denken inzetten op school en daarbuiten. In de verrijkingsklassen van De Pinksterbloem leren hoogbegaafde kinderen hoe ze inzicht krijgen in hun eigen denkproces. Dit is van groot belang omdat hun manier van denken verschilt met die van anderen, wat kan leiden tot frustratie of onzekerheid. Vaak denken deze leerlingen zo snel en onbewust, dat zij niet weten hoe zij leren, denken en omgaan met nieuwe lesstof. Door inzicht te geven en te ontdekken hoe het denken in elkaar zit en langs welke stappen zij denken, kunnen wij samen met de kinderen het denken verbeteren en het begrip van de kinderen over hun eigen denkprocessen verbeteren. Hierdoor gaat leren inzichtelijker, makkelijker en het geeft meer zelfvertrouwen. Het werken met en tussen ontwikkelingsgelijken gedurende een langere aaneengesloten tijd is nodig om bepaalde processen te kunnen laten plaatsvinden. In de verrijkingsklas is hier tijd en ruimte voor. Onderwerpen die de grenzen van de kinderen zowel qua kunnen als denken raken bieden de mogelijkheid om te leren. Tijdens de verrijkingsklas, maar ook in de klassen ligt de nadruk voor deze kinderen op het leerproces en niet op het antwoord of het product. Het belang van fouten maken en daarvan leren, zelfreflectie en verantwoordelijkheid voor het eigen leerproces zijn kernelementen van de verrijkingsklas.

Voorwaarde voor deelname aan De Pinksterbloem verrijkingsklas is dat het kind (hoog)begaafd is. Er is slechts beperkt plaats per verrijkingsgroep. Per bouw kunnen 12 kinderen deelnemen. De criteria hiervoor staan in de bijlagen. De expertgroep neemt uiteindelijk de beslissing over de samenstelling van de verrijkingsklas en maakt hiervoor gebruik van de informatie die zij ontvangen van de leerkrachten, IB'ers en ouders. Eventueel kan voorafgaand aan de verrijkingsklas een intakegesprek plaats vinden met ouder(s) en kind. De inhoud en werkvormen zijn namelijk vooral voor hoogbegaafde kinderen passend. De Hoogbegaafdheid moet al aangetoond zijn door diagnostisch onderzoek of via deelname aan erkende plusvoorzieningen. Indien dit niet het geval is dan gaan wij uit van ons eigen inschattingsvermogen op het gebied van hoogbegaafdheid of huren wij externe expertise in, wanneer het budget dat toelaat.

De kinderen houden zelf een mapje bij met werkbladen over hun vorderingen en krijgen twee keer per jaar een rapport van de verrijkingsleerkracht.

De projecten waar in de Plusklas aan worden gewerkt krijgen waar mogelijk ook een plek in de klas.

Denk aan presentaties in de klas. Ook krijgt het werk in de plusklas een plek in het portfolio.

Zowel het verrijkingswerk binnen de klas, als het werk in de verrijkingsklas wordt beoordeeld en heeft een plek in het verslag.

Uitvoering verrijkingsklas

De uitvoering van de verrijkingsklassen en plusgroepen is onder voorbehoud en afhankelijk van mogelijkheden van de school. Voor het schooljaar 2014/2015 is de financiering rond. (Zie bijlage opzet Verrijkingsklas en aanmeldformulier Verrijkingsklas De Pinksterbloem).

Versnellen

Mocht het compacten en het verrijken van het werk in de klas nog niet het gewenste effect hebben, dan kunnen we in het uiterste geval in samenwerking met alle betrokkenen besluiten om te versnellen. Dat betekent dat de stof van de midden- of bovenbouw in twee jaar wordt doorlopen i.p.v. drie jaar. Zie voor meer informatie over deze procedure de bijlage:

Procedure en Criteria versnelde doorstroming.

4. Evaluatie en communicatie

Communicatie

Er is bij de start van de verrijkingsklas een Informatiebijeenkomst met uitleg voor ouders. Daarnaast worden deze ouders via de mail op de hoogte gehouden van de voortgang van de verrijkingsklas. Aan het eind van een periode krijgen de leerlingen een kort verslag.

Leerlingen en ouders die niet meedoen aan de verrijkingsklas worden individueel geïnformeerd door de leerkracht en/of iemand uit de expertgroep over het te volgen programma. Dit kan de kleinere plusgroep of een programma op maat in de klas zijn.

Alle ouders met vragen over begaafdheid kunnen die per mail stellen of een afspraak maken met de coördinator van de werkgroep.

Contactpersonen

In de nieuwsbrief en op de website zal informatie worden verstrekt door de werkgroep.

De werkgroep legt het beleidsplan voor aan de MR en zal eventuele op- en aanmerkingen meenemen in het beleid.

In eerste instantie kunnen ouders gewoon terecht bij de leerkracht, daarna de interne begeleiding. Eventueel vervolg contact is de contactpersoon aangaande zaken rondom het begaafdenbeleid de coördinator Fedor de Groot.

Overdracht naar andere school, bijv. bij verhuizing

In het geval van verhuizing maken wij gebruik van het onderwijskundig rapport. Hierin vermelden wij ook de specifieke activiteiten omtrent meer- en hoogbegaafdheid. De Interne begeleiders zijn de contactpersonen als het gaat om wisselingen van school. In overleg kan dit worden gedaan door de coördinator van de werkgroep begaafdheid.

5. Beleid en expertgroep begaafdheid en talentontwikkeling.

Opzet, taken en verantwoordelijkheden.

Uitvoering en Eigenaarschap

Het beleidsplan wordt bewaakt en bijgewerkt door de HB Commissie (aangesteld vanaf schooljaar 2014-2015). Samengesteld uit specialist HB onderbouw, Specialist HB middenbouw, specialist Bovenbouw, begeleiders Verrijkkingsklassen en werkzaam in nauwe samenwerking met de Intern Begeleiders en de directie.

Taken van deze commissie zijn:

Het adviseren van collega's. Eventueel observaties, hulp bij het opstellen van handelingsplannen, verzorgen van workshop onder collega's en ouders.

Het begeleiden van lastige signaleringsgevallen.

Twee maal per jaar beleid evalueren en eventueel bijstellen.

Reactie op vragen, klachten, en opmerkingen van ouders, kinderen en leraren.

Specifiek let de HB commissie aan het begin van het jaar erop dat leerlingen weer gezien worden in de nieuwe bouw na dossieroverdracht. Wanneer er in latere jaren hoogbegaafde leerlingen worden 'gevonden' worden dan wordt deze case doorgesproken met de leerkrachten van de voorgaande jaren om uit te zoeken hoe deze leerling eerder opgemerkt had kunnen worden.

Idee en opzet:

De groep bestaat uit 2 delen en een coördinator. Iedereen heeft zijn eigen taak te vervullen.

Coördinator: Fedor de Groot

De coördinator is onderdeel van de groep en heeft daarnaast een overzicht op schoolniveau. Hieronder vallen ook taken als subsidieaanvragen, waarborgen continuïteit, pr en communicatie met en naar externen, voorlichting aan derden, positionering in de wijk en binnen STAIJ. Daarnaast draagt de coördinator zorg voor het papierenbeleid en het updaten hiervan. De informatie in de schoolgids, op de website, PR, verantwoordelijk voor de diverse aandachtspunten en voor de inhoud van het zorg-/beleidsplan. De coördinator houdt regelmatig overleg met de directeur en zorgt dat zij op de hoogte is van alle zaken rondom het Begaafdenbeleid.

Verrijkgroep beleid en uitvoering: OB Souad Saarig, MB en BB Fedor de Groot.

Voor ieder bouw zal er 1 dagdeel beschikbaar zijn voor de uitvoering van een Verrijkgroep binnen de formatie. De dagelijkse voorbereiding, evaluatie en verslaglegging valt ook binnen deze tijd. Het uitdenken en verder uitwerken van het inhoudelijke programma valt onder taakurenbeleid en zal

gedaan worden in samenwerking met de expertgroep, deels onder begeleiding van De DNKRS, waar financieel mogelijk.

Expertgroep begaafdenbeleid; OB Souad Saarig, MB Mischa van der Zon, BB Tjalde Elema en Geerthe Schilder.

De expertgroep zal een aantal taken op zich nemen. Het verder uitdenken en uitwerken van het beleidsplan. Het monitoren van onderdelen van het plan in de uitvoering per bouw. Het functioneren als expert en aanspreekpunt voor leerkrachten en IB. Het ondersteunen bij en monitoren van individuele werkplannen van begaafde leerlingen. Het vergaren, zoeken, maken van materialen t.b.v. begaafde leerlingen. Het ondersteunen van het signaleringstraject.

Bijlagen

- a. *Actielijst 2014*
- b. *Samenstelling expertgroep 2014/2015*
- c. *Subsidies 2014/2015*
- d. *Scholing team 2014/2015*
- e. *Procedure menstekening*
- f. *Stroomschema signalering (SIDI-3)*
- g. *Criteria versnelde doorstroming*
- h. *Materialen*
- i. *Verrijkingsklas documenten*
- j. *Theoretisch kader*
- k. *Literatuur overzicht*
- l. *Criteria voor verrijkingsmateriaal (van de SLO website)*
- m. *Kenmerken van onderpresteeders (van de SLO website)*

a.

Actielijst 2014	
	Uitwerken en monitoren Plan begaafdenbeleid.
	Opzetten werkgroep Hoogbegaafdheid voor meerdere jaren
	Vervolg scholing voor het team.
	Literatuur en materiaal aanschaffen.
	SIDI -3 eigen maken. Stroomschema aanpassen.
	Menstekening bij instroom kleuters standaard invoeren en monitoren.
	Intakeprocedure uitwerken
	Criteria opstellen voor versnelde doorstroming.
	Beleid HB op website en in schoolgids zetten.
	Beleid delen met het team, de MR en ouders en verweven in de verschillende werkgroepen.
	Onderzoeken formatiemogelijkheden Verrijkingsklassen OB-MB-BB voor de langere termijn

b. Samenstelling expertgroep 2014/2015

Expertgroep Begaafdenbeleid 2014

Coördinator:

Fedor de Groot

Expertgroep begaafdenbeleid.

OB Souad Saarig, MB Mischa van der Zon, Fedor de Groot BB Geerthe Schilder en Tjalde Elema

c. Subsidies 2014/2015

DMO 20.000 euro.

Invulling gelden: formatie voor de Verrijgingsklassen.

JOOST 5500 euro

Invulling gelden: 3500 euro materiaal t.b.v. de verrijgingsklassen en materiaal voor in de klassen en 2000 euro voor het inhuren van de DNKRS.

d. Scholing team 2014/2015

Te versterken leerkrachtcompetenties:

Om het beleid schoolbreed te kunnen inzetten hebben we een overzicht gemaakt van de behoefte aan het vergroten van de volgende leerkrachtcompetenties:

- Beschikking over voldoende theoretische kennis ten aanzien van het begrip 'hoogbegaafdheid'
- Het optimaal kunnen differentiëren binnen de groep.
- Beschikking over didactiek en werkvormen voor HB-leerlingen (zoals gebruik van de taxonomie van Bloom, zie theoretisch kader.
- Het geven van feedback bij het zelfstandig werken.
- Beschikking over kennis ten aanzien van de verschillende leerstijlen van hoogbegaafde leerlingen.
- Kennis van de criteria waaraan verrijkmateriaal moet voldoen en hoe dit in te zetten.
- Opstart, uitvoering en interpretatie van een didactisch onderzoek.
- Kennis en criteria voor vervroegde doorstroming.
- Kennis hebben van signalen van onderpresteren en werkhoudingproblematiek van deze groep leerlingen.

Individueel:

Voor het schooljaar 2014/2015 zou het goed zijn om bij voldoende budget minimaal 1 onderbouw en 1 middenbouw leerkracht te scholen tot specialist hoogbegaafdheid om de continuïteit te waarborgen. De DNKRS zullen coaching on the job verzorgen bij de Verrijgingsklassen.

Team:

Voor het team zullen er enkele scholingsmomenten ingeroosterd moeten worden vanuit de expertgroep. Hiervoor is geen budget nodig.

Vanuit de DNKRS zal er een studiedag worden verzorgd over het actief signaleren van leerlingen d.m.v. het geven van verrijgingslessen in de klas. Naast een algemene studiedag komen de DNKRS in alle 16 klassen observeren en nabespreken.

- e. Procedure menstekening

De menstekening van Goodenough

De menstekening wordt gescoord volgens de normen van 'Goodenough'.

De menstekening kan in combinatie met andere instrumenten gebruikt worden als index voor het cognitief functioneren (ter Laak, van Rijkwijk, van Leuven & Brugman 2000).

Vanwege mogelijk aanpassingsgedrag is het van belang om de jongste kleuters de tekening niet te laten maken aan een tafelgroep met jongste kleuters. Wanneer deze kleuters een koppoteling tekenen is de kans aanwezig, dat de kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong zich aanpast en ook een koppoter gaat tekenen. Het is van belang om de opdracht te geven 'teken een mens' en niet 'teken jezelf'. Sommige kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong hebben namelijk een perfectionistische instelling en realiseren zich op voorhand dat het poppetje dat ze kunnen tekenen niet zal lijken op hun spiegelbeeld. De opdracht 'teken een mens' biedt vrijheid: de kenmerken van een mens zijn twee armen, twee benen, een lijf en een hoofd.

Instructie:

Teken een mannetje. Doe het zo goed mogelijk. Je mag er net zolang aan werken als je wilt.

Materiaal:

Ongelinieerd papier en een scherp potlood.

Normering:

Voor ieder beeldelement krijgt het kind een punt (maximaal 52 punten). Met behulp van een puntenschaal, waarop het aantal vereiste punten voor iedere leeftijd staat genoteerd, wordt de verstandelijke leeftijd bepaald. Ieder element in de tekening waardeert men met 1 punt. Halve punten worden niet gegeven.

1. Hoofd.
2. Beide benen of één 'en profil'.
3. Beide armen. De vingers alleen zijn niet voldoende, behalve wanneer er tussen deze en het lichaam een ruimte is vrijgelaten.
4. Romp, hetzij als een enkele lijn of in 2 dimensies.
5. Lengte van de romp groter van afmeting dan de breedte.
6. Schouders duidelijk aangegeven.
7. Armen en benen aan een willekeurig punt van de romp of aan de hals bevestigt.
8. Armen en benen op de juiste hoogte van de romp bevestigd.
9. Hals.
10. De omtrek van de hals vormt een voortzetting van die van het hoofd, romp of beide samen.
11. Een of beide ogen.
12. Neus.

13. Mond.
14. Neus en mond door twee lijntjes aangegeven.
15. Neusgaten.
16. Haren.
17. Haren beter weergegeven dan door een verbreding van het hoofd of een golvende lijn.
18. Aanduiding van kleren (knopen of hoed).
19. Twee ondoorzichtige kledingstukken (hoed, broek of jas bijv.)
20. Volledige ondoorzichtige kleding (mouwen, broekrand).
21. Vier duidelijk te onderscheiden kledingstukken (hoed, broek, schoenen, vest, das).
22. Vak- of uniformkleding zonder fouten.
23. Vingers aan beide handen of aan de enige zichtbare hand.
24. Het juiste aantal vingers aan beide handen of aan de enige zichtbare hand.
25. De verhouding tussen de lengte en de breedte van de vingers is juist. De vingers wijken niet uiteen.
26. De duim is van de overige vingers te onderscheiden door stand en lengte.
27. Handen van vingers en arm te onderscheiden.
28. Één of meer gewrichten van de arm is aangegeven.
29. Één of meer gewrichten van de benen zijn aangegeven.
30. Afmetingen van het hoofd niet groter dan de helft en niet kleiner dan een tiende van de romp.
31. Lengte van de armen niet tot aan de knieën reikend.
32. Lengte van de benen niet kleiner dan die van de romp, maar niet groter dan twee keer de romp.
33. De lengte van de voeten is groter dan de hoogte.
34. Zij bedraagt minder dan een derde van de lengte van het been, maar meer dan een tiende van de totale lengte van het been.
35. Beide benen en armen hebben twee dimensies.
36. Hiel.
37. Uitdrukking van de motorische coördinatie in lijnen van de omtrek (het harmonisch samenwerken van de verschillende lichaamsdelen bij het weergeven van een bepaalde beweging).
38. Idem in die van de gewrichten.
39. Idem in die van de omtrek van het hoofd.
40. Idem in die van de omtrek van de romp.
41. Idem in die van de omtrek van de armen en benen.
42. Idem in de symmetrie van het gelaat.
43. Oren.

- 44. Juiste stand en afmeting oren.
- 45. Details van de ogen. Wenkbrauwen, oogharen of beide.
- 46. Pupillen aangegeven.
- 47. Afmeting van de ogen. Lengte groter dan de hoogte.
- 48. De blikrichting van het oog komt in de plaatsing van de pupil in het 'en profiel' weergegeven gelaat of in de vorm van het oog (cirkelsector) tot uitdrukking.
- 49. Kin en voorhoofd duidelijk aangegeven.
- 50. Kin duidelijk van de onderlip gescheiden.
- 51. Hoofd, romp en voeten en profiel. Één fout wordt door de vingers gezien.
- 52. Foutloos profiel.

Scoringstabel:

Punten	Leeftijd
2	3
6	4
10	5
14	6
18	7
22	8
26	9
30	10
34	11
38	12
42	13

f. Concept Stroomschema signalering (SIDI-3)

signaleren en interventie traject Begaafdheid.				
Intake met ouders	Traject 1.	Traject 2	Traject 3	Traject 4
Start school	Intake onduidelijk	Geen bijzonderheden	Extra alert zijn. Signalen van begaafdheid.	Begaafdheid is al vastgesteld.
1ste fase Eerste maand.	menstekening	menstekening	menstekening	menstekening
			extra observeren	Plan van aanpak maken. Ouders, leerkracht, IB, specialist werkgroep.
2de fase Tweede maand.	evalueren menstekening Geen bijzonderheden dan in de jaarlijkse signalering meenemen. Anders overstappen naar traject 3.	evalueren menstekening Geen bijzonderheden dan in de jaarlijkse signalering meenemen. Anders overstappen naar traject 3.	evalueren menstekening evalueren aanpak en bijstellen. bespreken met IB en/of specialist werkgroep terugkoppelen aan ouders Geen bijzonderheden dan meenemen in de jaarlijkse signalering.	evalueren menstekening evalueren aanpak en bijstellen.

			Wel opvallend dan Plan van aanpak opstellen.	
--	--	--	--	--

3 ^{de} fase	Jaarlijkse signalering met alle leerlingen. Indelen in traject 2., 3. of 4.		
4 ^{de} fase	Traject 2. Geen bijzonderheden. Signalering 1x per jaar.	<p>Traject 3. Signalen van begaafdheid en/of onderpresteren. Doorloop de volgende stappen:</p> <p>Leerkracht diagnoselijst LVS Leerlingbespreking met IB Na stap c. is er een keuzemoment om wel/niet door te gaan naar de volgende stap. Leerlingbespreking met specialist van de werkgroep. Na stap d. is er een keuzemoment om wel/niet door te gaan naar de volgende stap.</p> <p>Leerling bespreking met ouders. Ouder vragenlijst en Leerlingvragenlijst. Na stap e. is er een keuzemoment om wel/niet door te gaan naar de volgende stap. Raadplegen externen.</p> <p>Maak een Plan van aanpak. Ondersteuning vanuit specialist werkgroep.</p>	Traject 4. Begaafdheid is duidelijk. Individueel werkplan traject.
5 ^{de}	Traject 2.	Traject 3.	Traject 4.

fase	Geen bijzonderheden. Signalering 1x per jaar.	Monitoren, observeren en bijstellen aanpak.	Monitoren, observeren en bijstellen aanpak.
6 ^{de} fase	Traject 2. Geen bijzonderheden. Signalering 1x per jaar.	Traject 3. Evalueren aanpak 1x tussen twee vakanties. Bijstellen werkplan.	Traject 4. Evalueren aanpak 1x tussen twee vakanties. Bijstellen werkplan.

g. Criteria versnelde doorstroming

Als het verrijken en compacten in de eigen klas en in de verrijkingsklas nog onvoldoende resultaat opleveren moet in overleg met de leerkracht, ouders, IB, werkgroep en leerling versnelling overwogen worden.

Protocol versnellen

Vooraf

In de wet op het onderwijstoezicht wordt gesteld dat het onderwijs afgestemd moet worden op de voortgang in de ontwikkeling van het kind. Bij zorgleerlingen, dus kinderen waarvoor een meer specifieke ondersteuning nodig is, moet systematisch gewerkt worden aan die aspecten van de ontwikkeling die achter blijven, dan wel voorlopen. Een van de mogelijke oplossingen voor zorgleerlingen kan gezocht worden in groepsversnelling.

Uitgangspunten zijn:

- Versnelling moet geschieden op basis van zorgvuldige afweging;
- Versnelling is de verantwoordelijkheid van leerkracht, ouders, IB, directie en werkgroep begaafdheid.
- Wanneer er geen sociale aansluiting is in de klas en het verrijken en compacten niet meer het gewenste resultaat geeft.
- Voorafgaande aan versnelling is er sprake geweest van nadrukkelijke extra ondersteuning, welke is beschreven in individueel werkplan;
- Versnellen heeft alleen zin als we verwachten dat het een kind helpt te kunnen groeien in zijn of haar ontwikkeling, meer dan in de huidige groep mogelijk is;

- Na overleg met ouders, beslist de school over de plaatsing van leerlingen in de groepen. Wanneer ouders het niet eens zijn met het genomen besluit, dan kunnen zij gebruik maken van de geldende klachtenprocedure zoals deze omschreven staat in de schoolgids
- Versnellen vindt bij voorkeur plaats aan het begin van een schooljaar, indien nodig kan dit ook gedurende het schooljaar.

Versnellen wordt spaarzaam toegepast, omdat:

- het zelfvertrouwen geschaad kan worden
- de inhoud van het onderwijsaanbod niet aan zou kunnen sluiten op de ontwikkeling van het kind
- het negatieve gevolgen kan hebben voor het sociaal welbevinden van het kind.

Versnellingen kunnen voorkomen door de hele school. Het gaat vaak om kinderen in groep 1 en 2 die de basisvaardigheden die nodig zijn voor het leren lezen, schrijven en rekenen al beheersen. En om kinderen vanaf groep 3 die de technische vaardigheden lezen, rekenen en spellen al goed beheersen. Meestal zijn dit kinderen bij wie de interesse naar diverse zaken zo groot is, dat het aanbod in de huidige groep onvoldoende aansluit en/of uitdaagt.

Voor het versnellen van een groep gelden de volgende afspraken:

- Uit een individueel hulplan moet blijken dat er al meerdere periodes extra uitdaging is geboden en dat de gedane aanpassingen onvoldoende effect hebben gehad.
- Het kind is meerdere malen ter sprake gebracht in de leerlingenbespreking met intern begeleider en is ingebracht bij de werkgroep begaafdheid en voldoet aan de gestelde criteria
- Het team moet er van overtuigd zijn dat er een grote kans bestaat dat de versnelling een meerwaarde heeft en dat nieuwe aanpassingen in het onderwijsaanbod onvoldoende effect zullen hebben of niet meer realiseerbaar zijn. Er is een voor- en nadelen afweging gemaakt en vastgelegd.
- Met ouders en leerkrachten van de huidige EN opvolgende groep wordt een mogelijke versnelling besproken als de leerlingenbespreking daartoe besluit (eerste gesprek in februari, vervolgesprek in maart en evt. juni). De directeur wordt hiervan op de hoogte gesteld.
- Bij twijfel kan advies ingewonnen worden bij externe instanties (bijvoorbeeld de DNKRS, buro BLOEI)
- In de periode na het eerste gesprek met ouders, wordt de extra uitdaging voortgezet of aangepast totdat het kind opgenomen is in de opvolgende groep.
- Na een versnelling wordt het traject van extra uitdaging indien nodig voortgezet.
- In het nieuwe schooljaar houdt de leerkracht de eerste tijd regelmatig contact met de ouders ten aanzien van vorderingen en welbevinden van het kind
- Het proces rond de versnelling wordt gedocumenteerd en opgenomen in het dossier van het kind.

Vervroegde overgang is mogelijk als:

1. er zeer goede scores zijn op de onderdelen van de Cito-toetsen; en eventueel doortoetsen. Danwel de scores naar de mening van leerkracht en IB geen representatieve weergave zijn van de mogelijkheden van het kind.
  - 1.b. Bij doortoetsen blijkt dat het kind een voorsprong heeft van een jaar of meer op de vakken rekenen, lezen, spelling en begrijpend lezen.
2. er een ontwikkelingsvoorsprong blijkt uit de SIDI-3; De Pinksterbloem maakt gebruik van de Versnellingswenselijkheidslijst (CBO Nijmegen , Lianne Hoogeveen). Dit is een onderdeel van de SIDI-3.
3. er sprake is van een opvallend vlotte ontwikkeling naar het oordeel van de verantwoordelijke groepsleerkracht: onderbouwd door observatiegegevens m.b.t. de cognitieve ontwikkeling, sociaal-emotionele ontwikkeling, werkhouding en concentratie.
4. de groepsleerkracht het kind in staat acht met de verworven technische vaardigheden (lezen, rekenen en spellen) aan de slag te kunnen in de volgende groep.
5. Voordat er overgegaan wordt tot versnelling is er in de huidige groep toegewerkt naar het niveau waarin het kind moet zijn in de volgende groep. Er wordt extra instructie gegeven om ev. hiaten te voorkomen.

Tijdpad

Oktober:

- de eerste signalen van mogelijke versnellingen worden met de IB'er besproken. Plan van aanpak wordt opgesteld.

Februari:

- na de Citotoetsen worden de resultaten bekeken en vindt overleg plaats tussen leerkracht en IB'er op basis van uitslagen, SIDI3 en observaties.
- de Versnellingswenselijkheidslijst (CBO Nijmegen , Lianne Hoogeveen) wordt ingevuld. Dit is een onderdeel van de SIDI-3.
- de leerling wordt ingebracht in de werkgroep begaafdheid
- de ouders worden uitgenodigd voor een gesprek.

Februari/maart:

- het individueel werkplanplan wordt aangepast en ev. acties worden in gang gezet. In het geval van voorgenomen versnellen wordt er doorgetoetst en worden er voorbereidingen in de groep getroffen (extra instructie en aangepast programma)

Mei:

- het definitieve besluit valt in samenspraak met ouders. Er worden afspraken gemaakt over de te nemen verdere stappen.

Juni

- huidige en toekomstige leerkracht bespreken de overgang en het individuele werkplan. (in overleg met IB en werkgroep)
- Huidige en toekomstige leerkracht bespreken de overgang met ouders.

Bijlage:

Versnellen van een groep

Naam: Geboorte datum: Groep: Leerkracht:
Wat zijn de looptijden van de individueleplannen en de effecten op hoofdlijnen?
Wanneer is het kind ter sprake geweest in de leerlingenbespreking? Wat waren conclusies (op hoofdlijnen)
Wanneer is extern onderzoek of consultatief overleg geweest met externen of de werkgroep begaafdheid. Wat waren de adviezen (op hoofdlijnen)?
Waarom denkt het team dat een versnelling de meest geëigende oplossing is van de problemen?
Wanneer zijn ouders ingelicht over het voornemen van versnelling? Reacties op hoofdlijnen.

Wanneer is het definitieve besluit genomen tot versnelling?
Ondertekening door ouders: Datum:
Welke vervolgstappen zijn genomen opdat het kind opgenomen wordt in de (op)volgende groep?

Toevoegen:

- Individuele werkplannen staan in parnassys ja/nee
- SIDI3 procedure is opgenomen in parnassys ja/nee.
- Voorgenomen plan bij de overgang

h. Materialen

i. Verrijkkingsklas

j. Theoretisch kader

Kenmerken van (hoog) begaafden.

Om te kunnen signaleren of een kind begaafd is moet een leerkracht, andere deskundige of ouder goed weten wat de kenmerken van de deze kinderen zijn en weten waarin zij zich onderscheiden van de andere kinderen. Indien dit niet bekend is kan de leerkracht al snel op een inadequate manier met een begaafd kind omgaan ('t Hond, 2010).

Algemene kenmerken hoogbegaafden (SLO, 2012):

- Hoge intelligentie.
- Vroege ontwikkeling; geestelijk vroegrijp en worden gekenmerkt door een ontwikkelingsvoorsprong.
- Uitblinken op één of meerdere gebieden.
- (Hoog)begaafde leerlingen hebben op taalgebied een grote woordenschat en vertonen een zeer goed en adequaat woordgebruik.
- Gemakkelijk kunnen leren; hebben over het algemeen een zeer goed geheugen en kunnen hierdoor goed informatie onthouden en verwerken.
- Goed leggen van (causale) verbanden.
- Het makkelijk kunnen analyseren van problemen.
- Het maken van grote denk-sprongen.
- Voorkeur voor abstractie.
- Hoge mate van zelfstandigheid.
- Brede of juist specifieke interesse / hoge motivatie / veel energie;
- Een kenmerk van (hoog)begaafde leerlingen is dat zij zeer leergierig zijn.
- Creatief/origineel
- Perfectionistisch.
- Apart gevoel voor humor;
- Hoge mate van concentratie.

Volgens cijfers van het Centrum voor Begaafdheidsonderzoek uit Nijmegen heeft tien procent van alle leerlingen kenmerken van (hoog)begaafdheid (CBO, 2012). Het is lastig om te spreken over dé eigenschappen van (hoog)begaafde leerlingen, maar veel voorkomende eigenschappen die in de literatuur te vinden zijn komen overeen (SLO, 2012). Van belang voor het onderwijs is de manier waarop

de kenmerken in de school tot uiting komen en voor de specifieke manier waarop de hoogbegaafde leerling zich kan ontwikkelen. Er zijn in diverse onderzoeken duidelijke aanwijzingen gevonden die laten zien dat (hoog)begaafde leerlingen behoefte hebben aan specifieke ontwikkelingssituaties (Mooij, 1991; van Houten, 2009). Begaafde leerlingen hebben het gevoel constant te moeten wachten op de rest, te veel en te vaak hetzelfde te moeten doen en belanden vaak in een situatie van verveling en ergernis binnen het reguliere onderwijs (SLO, KPC Groep, CPS, APS & de Boer, 2010(p9)). De belangrijkste oorzaak hiervoor is dat zij zich kenmerken door een vaak voor anderen onnavolgbare manier en snelheid van denken en verwerken van informatie (van Houten, 2009; van Tassel-Baska, 2003; Gross, 2000). Ook volgens Cigman (2006) moeten (hoog)begaafden op een andere manier gestimuleerd worden dan de 'normale' kinderen van dezelfde leeftijd.

Leer- en ontwikkelingsbehoeften Hoogbegaafden.

De kenmerken van de hoogbegaafde leerling vragen om een specifieke set van doelen en ontwikkelingsbehoeften. Over het algemeen zijn die terug te brengen tot drie hoofdthema's (SLO, 2012):

- Leren leren. Het gaat hierbij om het kunnen ontwikkelen van inzichten en vaardigheden die van belang zijn voor het verwerven en toepassen van kennis.
- Leren denken. Het gaat hierbij om het kunnen ontwikkelen van en reflecteren op hogere denkvaardigheden (Bloom, 2012), zoals het analytisch denken, het creatief denken en het kritisch denken.
- Leren voor het leven. Het gaat hierbij om het kunnen ontwikkelen van kennis, houding en vaardigheden op het intra persoonlijke en interpersoonlijke gebied (SLO doelen en vaardigheden lijst hoogbegaafden, 2010).

De onderwijsbehoeften van begaafden bestaan in eerste instantie uit gezien, geaccepteerd en gewaardeerd voelen, aangesproken worden op niveau, moeilijke lesstof aangeboden krijgen in grote sprongen, actief betrokken worden bij het leerproces en gebruik moeten maken van het creatieve denkvermogen (begaafdheidscentrum de DNKRS, 2013).

Inrichting van onderwijs aan hoogbegaafden.

Uit het onderzoek naar de succescondities voor onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen van Mooij, Hoogeveen, Driessen, Hell & Verhoeven komt naar voren dat de onderwijsproblemen van

hoogbegaafden met name ontstaan en zich voordoen aan het begin van het basisonderwijs (Mooij e.a., 2007). De kenmerken van het vroege basisonderwijs blijken de mogelijke ontwikkeling van het hoogbegaafde kind in te perken. De ondersteuning schiet veelal te kort doordat de ondersteuning te laat wordt ingezet en te weinig structureel van aard is. Hoogbegaafden worden met name in de onderbouw van het primair onderwijs geremd in hun ontwikkeling en leren door de structuur van het onderwijs en het gebrek aan signaleringsvaardigheden van de leerkracht en de zorgstructuur (Mooij e.a., 2007). Leerprocessen dienen voor alle leerlingen en dus ook voor de begaafde leerlingen in eerste aanleg vooral te worden gebaseerd op de (begin)kenmerken van elke leerling en vervolgens dient de wisselwerking met daarvoor uitgekozen onderwijskenmerken te worden geoptimaliseerd zodat elke hoogbegaafde leerling zich optimaal en adequaat verder ontwikkelt (Mooij, 2007; Cronbach & Snow, 1977). Het onderwijs voor hoogbegaafden moet starten met een zo vroeg mogelijke screening van kenmerken van leerlingen aan het begin van de schoolloopbaan (Mooij e.a., 2007). Hierna moet aangepast onderwijs volgen, waarbij het van belang is dat er meerdere aanpassingen beschikbaar zijn, zodat het reguliere programma op de meest adequate manier kan worden aangepast aan de individuele verschillen tussen de leerlingen (Mooij e.a., 2007; Doolaard & Harms, 2013). Wetenschappelijk onderzoek biedt een opsomming op van (te combineren) maatregelen die het onderwijs kan en zou moeten nemen om ervoor te zorgen dat (hoog)begaafde leerlingen zich zo goed mogelijk kunnen ontwikkelen. Het belangrijkste moment is de start waarbij de onderwijsbehoefte van de begaafde leerling moet worden vastgesteld, dit is de basis voor alles wat daarna komt. Signalering is daarmee de eerste stap die vooraf gaat aan eventuele onderwijsaanpassingen. Ik kom hier later bij de rol van de leerkracht op terug.

Onderwijsaanpassingen.

De belangrijkste onderwijsaanpassingen die overal in de literatuur zijn terug te vinden komen vrij nauw overeen.

Onderwijsaanpassingen:

Compacten.

Verrijking

Verbreiding

Verdieping

Verrijkingsgroepgroep

Versnelling

Het compacten van de lesstof bestaat uit minder instructie, minder herhalings- en oefenstof, door leerstof heen werken op eigen tempo, vooraf toetsen en alleen nog onbeheerste stof aanbieden, het schrappen van bepaalde opdrachten is vaak vereist, omdat er zo tijd vrij komt die ingevuld kan worden met meer uitdagend materiaal (o.a. Hoogeveen, e.a. 2004; Mooij, e.a. 2007; van Gerven, 2009). Bij verrijking gaat men verrijkingsstof aanbieden die een beroep doet op creativiteit, bestaat uit open opdrachten, met een hoog abstractieniveau, waarbij een hoge mate van complexiteit in het materiaal of de opdracht verweven is, er een meerwaarde is ten opzichte van de reguliere lesstof, de onderzoekende houding van de leerling gestimuleerd wordt en er dus sprake is van materiaal toegespitst op de begaafdheden en de nog te ontwikkelen talenten van de leerling (Mooij, Hoogeveen, Driessen, Hell & Verhoeven, 2007). Bij verrijking is het van belang dat deze niet bovenop de reguliere lesstof komt, maar in plaats daarvan. Het valt dus buiten de reguliere lesstof in tegenstelling tot verbreding waarbij er binnen de lijn van de lesstof uitstapjes worden gemaakt naar opzij. Het accent bij verrijking ligt op het leerproces in plaats van op het product. Het uitgangspunt is dat de leerling controle krijgt over zijn of haar denk- en werkstrategieën, zoals het durven aangaan van uitdagingen. Leerlingen moeten leren onderscheid te maken tussen verschillende manieren van denken, en die te herkennen bij zichzelf en anderen (Sternberg & Grigorenko, 2000). Bij een verrijkingsklas/plusklas gaat de begaafde leerling voor één of meer dagdelen naar een speciale groep met ontwikkelingsgelijken waar dan aan specifieke vaardigheden gewerkt kan worden.

Met versnellen doelt men op verschillende manieren van versnelling. Het vervroegd instromen in groep 1, groep overslaan, doorlopen van meerdere groepen in een schooljaar en het versnellen voor een bepaald vakgebied. Sociaal-emotionele problemen worden vaak aangehaald in het basisonderwijs om dit niet te doen en zij worden dan gezien als gevolg van een sociaal-emotionele achterstand, terwijl het tegenovergestelde vaak aan de hand is (Robinson, 2004). Begaafde leerlingen blijken vaak erg gevoelig te zijn en het al dan niet overslaan van een klas heeft hierop geen of juist een positieve invloed (Robinson & Noble, 1992). Begaafde leerlingen hebben mede door hun cognitieve voorsprong vaak andere interesses en sociale verwachtingen dan kinderen van hun eigen leeftijd. Daardoor kan het gebeuren dat leerlingen geïsoleerd raken in hun jaargroep en kan de indruk ontstaan dat zij achterlopen in hun sociaal-emotionele ontwikkeling. Versnellen is voor de grote groep begaafde leerlingen een effectieve onderwijsaanpassing, maar dat betekent niet dat versnellen voor iedere individuele begaafde leerling een positief effect heeft (SLO, 2013).

Hoogeveen, e.a. (2004) hebben op basis van internationaal onderzoek geconstateerd dat schoolse kenmerken en de manier van het inrichten van het onderwijs invloed hebben op de ontwikkeling van hoogbegaafde kinderen. Uit onderzoek van Mooij e.a. (2007) is gebleken dat (hoog)begaafde leerlingen die deelnemen aan een aangepast programma betere prestaties laten zien dan de schoolprestaties van (hoog)begaafde leerlingen die niet deelnemen zo'n programma. Het gaat hierbij dan veelal om een combinatie van aanpassingen. Het is van belang voor het onderwijs om te weten wat werkt nou wel en wat werkt niet. Voor het kiezen van een bepaald onderwijsprogramma voor de (hoog)begaafde leerling is het van belang dat individueel wordt gekeken welke vorm van onderwijs het beste aansluit bij het kind (Gross, 1992, in: van Gerven, 2009). Verschillende programma's blijken verschillende effecten op verschillende factoren te hebben (Hoogeveen, e.a. 2004). Ireson en Hallam (2001) en Adcock (2000) geven in hun onderzoeken aan dat de effectiviteit van verschillende vormen van onderwijs per leerling kan verschillen. Ook het hoogbegaafde kind heeft zijn individuele karakteristieken waar het onderwijs rekening mee moet houden. In de basis zijn er een viertal algemene succesfactoren op te maken uit de recente wetenschappelijk onderzoeken (Mooij e.a., 2007) en dat zijn;

1. de leeromgeving in de school dient vanaf groep 0 in te haken op het aanvangsniveau en de voortgang.
2. het onderwijs dient voor het kind individueel georiënteerd te zijn (dus niet competitief).
3. de leerlingen moeten in staat zijn om de ontwikkelingen van hun vaardigheden in de tijd te kunnen volgen, bijvoorbeeld door een portfolio of ander inzichtelijk volgsysteem dat toegankelijk is voor de leerling.
4. de school moet consequent preventieve en didactisch-organisatorisch samenhangende leerarrangementen voor hoogbegaafde leerlingen aan kunnen bieden. Het is dus niet zo dat één van de aanpassingen die eerder genoemd zijn het beste werkt, met name de combinatie, er vroeg bij zijn en de afstemming op de kenmerken van de leerling zijn van belang.

Rol van de leraar/ benodigde competenties/professionalisering van leraren.

Tussen aanleg en prestatie ligt het fundamentele ontwikkelingsproces dat laat zien dat begaafdheid geen statisch gegeven is. Het model van Gagné laat zien dat het tot uiting komen van de aanleg van het hoogbegaafde kind gestuurd wordt door een persoonlijk ontwikkelingsproces en de daarop van invloed zijnde elementen. Dit proces wordt onder andere beïnvloed door het onderwijs en de leerkracht in het bijzonder, het kind is dus zeker niet alleen afhankelijk van zijn ouders of persoonlijkheidsfactoren.

Uit een twee grootschalige onderzoeken weergegeven in het boek *visible learning* van John Hattie (Hattie, 2009 p. 238-239) en in het boek *Classroom Management that Works* van Marzano (Marzano, 2003) blijkt de grote invloed van de leerkrachtcompetenties op de ontwikkeling van leerlingen. Opvallend hierin is dat de beheersing van domeinkennis (vakspecifieke kennis) zeer beperkt invloed heeft (beheersing domeinkennis *effect size* .09) en dat diverse andere factoren die samenhangen met leerkracht competenties grote invloed hebben. Hattie en Marzano tonen hiermee aan dat leraren een krachtige invloed op leren hebben, zorgzaam en actief betrokken moeten zijn in de passie van het leren en onderwijzen, goed moeten kunnen inschatten in hoever de leerling de leerstof begrijpt. De school moet een veilige omgeving zijn om te kunnen leren: je moet fouten kunnen en mogen maken (Hattie, 2009). Hattie geeft in zijn onderzoek aan dat 53% van de toename in leerprestaties is toe te schrijven aan een effectieve leraar (Hattie, 2009).

Bij de begeleiding van de begaafde leerling moet de leerkracht over verschillende vaardigheden beschikken. In dit deel geven wij een overzicht van deze vaardigheden. De leerkracht zal de educatieve behoeften van de begaafde leerling moeten zien, begrijpen en er vervolgens adequaat op moeten kunnen reageren (van Gerven, 2010). Gagné erkend het belang van de leerkracht competenties zoals Hattie (2009) en Marzano (2003) hebben aangetoond en verwerkt deze in zijn model voor het begeleiden van begaafde leerlingen. Hij geeft aan dat er in het ontwikkelingsproces drie soorten interventies zijn die de leerkracht al dan niet zal toepassen. Of de leerkracht deze toepast en op het juiste moment bij de juiste leerling is van groot belang voor de ontwikkeling van de leerling. Dit hangt nauw samen met de competentie van de leerkracht om dit al dan niet te kunnen.

Of bepaalde activiteiten al dan niet ontplooid worden hangt af van verschillende factoren. Het gaat volgens Gagné om de toegang, de inhoud en de opzet van de activiteiten in het ontwikkelingsproces. Met toegang bedoelt Gagné de signalering van de leerling, de erkenning als zijnde een begaafd kind. Hiermee krijgt het kind toegang tot mogelijke speciale programma's of materialen die de leerkracht kan aanbieden. Hiermee is er toegang tot specifieke Inhoud die al dan niet geboden wordt aan het kind. Hiermee wordt aan de begaafde leerling en specifieke omgeving geboden en is de opzet van het programma passend bij de mogelijkheden van het kind. De leerlinge is hierin afhankelijk van de leerkracht. Als een begaafde leerling door de leerkracht 'gezien' is, de juiste inhoud en programma zijn gekozen, dan komt het aan op een volgende set aan competenties. Competenties die ten behoeve van de voortgang in het proces plaats kunnen vinden. Gagné spreekt dan van de fase, het tempo, de gemaakte stap en het keerpunt van de voortgang in het ontwikkelingsproces. De voortgang van talentontwikkeling van start naar hoogtepunt kan worden opgedeeld in een aantal Fasen van

nieuweling, naar gevorderde, naar competent tot expert. Iedere Fase vraagt zijn eigen begeleiding. Bij tempo wordt bekeken hoe snel de begaafde in relatie tot klasgenoten het gedefinieerde doel van excellentie weet te behalen. Het lange termijn proces van ontwikkeling zal gekenmerkt worden door een serie van min of meer cruciale keerpunten, waarbij Gagné doelt op het al dan niet gezien worden door de leerkracht, het toegelaten worden tot een specifiek programma, een ongeluk of een tragische gebeurtenis in de omgeving. De leerkracht moet in deze fase ook in staat zijn om gerichte feedback te geven en de gestelde doelen helder voor ogen kunnen houden en in staat zijn om de leerlinge hier naar toe te bewegen. Tenslotte kan dit alles niet plaatsvinden zonder de investering en het inzien van het belang van tijd, geld en energie die geïnvesteerd wordt in het ontwikkelingsproces van de begaafde leerling. De houding of attitude van de leerkracht en de school ten aanzien van de begaafde leerling is cruciaal. Hier gaat het om de intensiteit van de investeringen in het talent ontwikkelingsproces vanuit de omgeving en dus ook de leerkracht en de school (Gagné, 1985, 1991, 1995, 1997, 2000, 2003, 2009). Om hoogbegaafde leerlingen te kunnen begeleiden, moeten leraren over aanvullende kennis en vaardigheden beschikken, die zij vaak niet tijdens hun opleiding en praktijkervaring in reguliere groepen hebben opgedaan (Mooij e.a., 2007). Onder een competentie wordt verstaan 'de reële en individuele capaciteit om (theoretische en praktische) kennis, vaardigheden en attitudes in het handelen aan te wenden, in functie van de concrete dagelijkse en veranderende werksituatie en in functie van persoonlijke en maatschappelijke activiteiten (Begrippenlijst Sociaal-Cultureel Volwassenenwerk, 2012).

Competenties.

Er zijn zeven competentiedomeinen te onderscheiden in de onderwijskundige zorg voor begaafde leerlingen en af te zetten tegen de zeven 'normale' leerkracht competenties (van Gerven, 2012, wet BIO, 2004, Gagné, 2009). De normale competenties zijn interpersoonlijk competent, pedagogisch competent, didactisch competent, organisatorisch competent, competent in het samenwerken met collega's, competent in het samenwerken met de omgeving en competent in reflectie en ontwikkeling. Deze zeven standaard competenties kan je dan weer combineren met de competenties die Van Gerven & Gagné beschrijven, waardoor er een competentiematrix ontstaat. Het gaat hierbij om het handelen van de leerkracht en de invloed die de leerkracht hiermee dus kan uitoefenen op het ontwikkelingsproces van de begaafde leerlingen.

Bij de eerste competenties gaat het om kennis en signaleren. De theoretische kennis over begaafdheid is de basis voor ieder leerkracht om te kunnen werken met begaafde leerlingen. Er is bij de leerkracht een reëel beeld nodig van begaafdheid (competentie A). De leerkracht moet begrijpen hoe het

ontwikkelingsproces van begaafde leerlingen (onder gunstige omstandigheden) kan verlopen. Dit is de basis om effectief te kunnen handelen. De leerkracht die wil dat de leerling ontwikkelt, moet een actieve houding aannemen en een omgeving scheppen waarin dat ook écht mogelijk is. De leerkracht moet in staat zijn om de educatieve behoeften te zien en te begrijpen (competentie B). Kennis en kunde op bovenstaande gebieden maakt dat een leerkracht ook beter in staat zal zijn om de begaafde leerlingen überhaupt te signaleren, waar het proces uiteraard mee moet beginnen. Hierna komt het aan op handelingscompetenties.

Als een leerling eenmaal is herkend als begaafde leerling dan moet de leerkracht in staat zijn om te kunnen differentiëren in leertijd. De leerkracht moet gericht en wel overwogen de lesstof kunnen aanpassen in omvang en herhaling. Het gaat hierbij om aanpassingen in tijd, waarbij de uiterste vorm het overslaan van een jaargroep kan betekenen (competentie C). Het ruimere ontwikkelingsperspectief van de leerling moet kunnen worden omgezet in realiseerbare doelen, je moet als leerkracht in de leerinhoud gerichte interventies kunnen plegen (competentie D). De leerkracht moet een integrerende didactiek kunnen toepassen. Dit is een manier werken waarbij leerinhouden zo aangeboden worden dat differentiatie op natuurlijke wijze verloopt. De begaafde leerling is van nature niet gewend om in het reguliere onderwijs 'moeilijke' lesstof tegen te komen en fouten te maken. Het leren leren is voor deze leerlingen niet iets dat zij snel zullen tegenkomen. Als de competenties A tot en met D eigen zijn gemaakt door de leerkracht en ook in praktijk zijn gebracht zal dit veranderen. De begaafde leerling loopt dan ook tegen zijn grenzen aan en zal in staat moeten zijn om leervaardigheden te hanteren. De leerkracht zal dan leergedrag gerichte begeleiding moeten kunnen bieden (competentie E). Zoals uit de onderzoeken van Hattie (2009) en Marzano (2003) al naar voren kwam en ook door Gagné (2009) is gesignaleerd is de relatie tussen leerkracht en leerling van groot belang. De Leerkracht moet de sociaal-emotionele ontwikkeling van begaafde leerlingen kunnen begeleiden (competentie F). Het 'anders' zijn maakt deze competentie voor deze leerlingen misschien nog wel belangrijker. Rekening houden met hun eigenheden en ontwikkelingsbehoeften op sociaal-emotioneel terrein (De Bruin-De Boer & Van Gerven, 2009). De kennis en vaardigheden van de leerkracht in de eerste vijf domeinen zijn daarvoor onontbeerlijk. Gagné gaf al aan dat de leerkracht moet 'open staan' voor een erkende gelijkheid in het 'ongelijk zijn' van de begaafde leerling (Gagne, 2009). De leerling is afhankelijk van de leerkracht in of en hoe hij 'gezien' wordt. De attitude en beeldvorming van de leerkracht ten aanzien van begaafdheid bij de leerkracht is daarmee van essentieel belang (competentie G).

"Een onderwijsomgeving is adequaat te noemen voor (hoog)begaafde (en andere) leerlingen op het moment dat deze situatie functioneert als katalysator voor het tot uiting komen van de

bekwaamheden/mogelijkheden van de (hoogbegaafde) leerling. Duidelijk is geworden dat er niet één onderwijsaanpassing genoemd kan worden die dit in zijn totaliteit kan bieden voor iedere leerling. Een school die derhalve één onderwijsaanpassing (bijvoorbeeld een verrijkingsklas) aanbiedt, zal op een bepaald moment een bepaalde groep leerlingen de kans geven hun bekwaamheden/mogelijkheden te uiten, maar er zullen ook leerlingen zijn die hier niet van profiteren. Maar ook de leerlingen die dat wel doen, hebben wellicht op een ander moment behoefte aan een andere aanpak. Het is daarom van belang dat er binnen een school (of eventueel samenwerkingsverband van scholen) meerdere aanpassingen geboden worden en dat per leerling gekeken wordt welke aanpassingen op welk moment tot de beste resultaten leiden, zowel op cognitief als op sociaal emotioneel gebied” (Mooij e.a., 2004).

k. Literatuuroverzicht

Relevante en recente literatuur

Tijdschriften

• **Talent**

Onafhankelijk tijdschrift over hoogbegaafdheid

Uitgeverij Lemma B.V. (2000)

tel. 030 – 254 56 52

infodesk@lemma.nl

www.lemma.nl

Boeken

- Webb, James T., Meckstroth, Elizabeth A., Tolan, Stephanie S.
“De begeleiding van hoogbegaafde kinderen”
ISBN 90 232 3348 4
Uitgeverij Van Gorcum (2000)
- Lammers van Toorenburg, W.
“Hoogbegaafd, nou èn?” (incl. werkboek)
Ontdek-boek over hoogbegaafdheid
Voor kinderen van 5 tot 99 jaar!
ISBN 90 7722 83 14
Uitgeverij Samsara B.V. (2009)
- Kieboom, T. en Verheye, D.
“De Hoogbegaafdheid Survivalgids”
voor hoogbegaafde kinderen
ISBN 97 8905 9326 118
Abimo Uitgeverij (2010)
- Dawson, P. en Guare, R.
“Slim maar...”
Help kinderen hun talenten benutten door hun executieve functies te versterken.
ISBN 9 979079 729104
Uitgeverij Hogrefe (2009)
- Gerven van, E.
“Handboek Hoogbegaafdheid”
ISBN 9 789023 244813

Uitgeverij van Gorcum (2009)

- Drent, S. en Gerven van, E.
    “Professioneel omgaan met hoogbegaafde leerlingen in het basisonderwijs”
    ISBN 9 789023 243212
    Uitgeverij van Gorcum (2007)

- Bruyn, S. en Schaminée, M.
    “Onderpresteren”
    ISBN 9 789088 500787
    Uitgeverij SWP (2009)

- Riemens, C. en Waas van, L.
    “Compact en Rijk”
    Uitdaggers voor jonge kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong
    ISBN 978 90 74233 85 9
    Uitgeverij Bazalt (2009)

- Clercq de, I. en anderen
    “Knapper dan Knap”
    Meervoudige Intelligentie bij peuters en kleuters
    ISBN 978 90 74233 98 9
    Uitgeverij Bazalt (2010)

I. Criteria voor verrijkingsmateriaal (van de SLO website)

Verrijken

(Hoog)begaafde leerlingen hebben vaak minder tijd nodig om de reguliere lesstof te doorlopen. De tijd die daardoor vrijkomt kan gevuld worden met verrijking. Het heeft echter de voorkeur om bewust extra tijd hiervoor te creëren door middel van compacting. Zo wordt aangesloten bij het snellere leervermogen van (hoog)begaafde leerlingen en kan de extra tijd die vrijkomt zinvol gevuld worden met verrijking. De leerling krijgt dan dus niet extra werk (naast het reguliere aanbod), maar andere leerstof (in plaats van een deel van het reguliere aanbod).

Verrijkingsstof is leerstof die tegemoet komt aan de specifieke behoeften van (hoog)begaafde leerlingen. In veel methoden is extra lesstof opgenomen die verrijkingsstof genoemd wordt. Deze stof is vaak wel wat moeilijker, maar biedt niet de werkelijke uitdaging voor (hoog)begaafde leerlingen. Extra werk in de vorm van 'meer van het zelfde of hooguit iets moeilijker' voegt voor hen dan ook niets toe.

Criteria voor verrijkingsmateriaal

Het aanbieden van aanvullende leerstof is alleen zinvol wanneer deze leerstof aan bepaalde criteria voldoet. De projectgroep 'Omgaan met verschillen' van SLO heeft in 2001 een onderzoek uitgevoerd naar de criteria waaraan uitdagend lesmateriaal voor (hoog)begaafde leerling moet voldoen. Uit dit onderzoek blijkt dat verrijkingsstof aan de volgende criteria dient te voldoen ([Bronkhorst e.a., 2001](#)):

- beroep doen op creativiteit
- open opdrachten
- hoog abstractieniveau
- hoge mate van complexiteit
- meerwaarde bieden ten opzichte van reguliere leerstof
- stimuleren van onderzoekende houding
- beroep doen op zelfstandigheid van de leerling
- uitlokken van een reflectieve houding
- beroep doen op metacognitieve vaardigheden
- uitlokken van interactie

Wanneer het onderwijsaanbod wordt gecompact, wordt aangeraden in eerste instantie te kiezen voor verrijkingsstof die aansluit bij het gecompacte vak- of vormingsgebied. Ook los van een vak- of vormingsgebied kan op zoek gegaan worden naar verrijkingsstof. Er zijn speciale methoden en materialen ontwikkeld voor (hoog)begaafde leerlingen, maar u kunt natuurlijk ook de reguliere lesstof zo aanpassen dat deze tegemoet komt aan de specifieke behoeften van (hoog)begaafde leerlingen.

Verrijking: actief en doelgericht

Wees ervan bewust dat verrijkingsmethoden- en materialen geen rijk onderwijsaanbod garanderen. Belangrijk is dat de verrijkingsstof actief wordt aangeboden. Het initiatief daarvoor ligt bij de leerkracht. Er zullen aanvullende doelen geformuleerd moeten worden voor het aanvullende leerstofaanbod en er zullen eisen gesteld moeten worden aan het werken met de verrijkingsstof. De (hoog)begaafde leerling moet niet het idee krijgen dat het vrijblijvend of minder belangrijk is wat hij/zij aan het doen is. Zorg er

daarom voor dat u uitleg, begeleiding en feedback geeft, zowel het product als het proces beoordeelt en deze beoordeling ook rapporteert.

Om leerkrachten een handreiking te bieden bij het doelgericht vormgeven van het onderwijs aan individuele en groepen (hoog)begaafde leerlingen heeft SLO de [DVL: Doelen en Vaardigheden Lijst](#) ontwikkeld. De uitgangspunten die bij de totstandkoming van de DVL zijn gehanteerd, zullen in 2011 nog verder uitgewerkt worden in het project '[Kader voor verrijkingsonderwijs](#)'.

Praktische tips en aandachtspunten

- **Leren is grenzen verleggen**

Verrijking is niet vrijblijvend; niet voor de leerkracht en niet voor de leerling. De beschikbare *leertijd* dient op een zinvolle wijze gevuld te worden met *leeractiviteiten*, waarbij de leerling wordt uitgedaagd zijn eigen grenzen te verleggen.

- **Breed aanbod van rijke leeractiviteiten**

Vaak is het lastig om als leerkracht het overzicht te krijgen van beschikbare materialen én in hoeverre deze aansluiten bij wat de leerling nodig heeft. De digitale leeromgeving [Acadin](#) is specifiek ontwikkeld voor talentvolle leerlingen en biedt ondersteuning bij het vinden van geschikte leeractiviteiten die zijn afgestemd op de mogelijkheden en behoeften van individuele leerlingen én bij de organisatie van het leren.

- **Zelfstandigheid stimuleren, mét begeleiding en feedback**

In de praktijk wordt nog vaak verwacht dat (hoog)begaafde leerlingen volledig zelfstandig kunnen werken aan verrijkingsmateriaal. Echter, voor alle leerlingen die een *leerproces* doorlopen, geldt dat zij hierbij recht hebben op begeleiding en feedback. Dit heeft betrekking op het geven van (aangepaste) instructie, begeleiding bij hulpvragen, ondersteuning bij het leerproces en beoordeling van het geleverde werk.

I. Kenmerken van onderpresteeders (van de SLO website)

Onderpresteeders

(Hoog)begaafde leerlingen beschikken over de potentie om hoge prestaties te leveren. Toch komt dit niet altijd tot uiting. Kennis van mogelijke kenmerken van (hoog)begaafde onderpresteeders is daarom van belang ten behoeve van de signalering van deze leerlingen.

Wetende dat (hoog)begaafde leerlingen goed en snel kunnen leren, verwacht je eigenlijk dat er op school weinig tot geen problemen zullen optreden. Dat geldt echter niet voor alle (hoog-)begaafde leerlingen. Omdat zij in het huidige onderwijs vaak niet op niveau worden aangesproken, lopen ze een groot risico om gedemotiveerd te raken, met gedragsproblemen en onderpresteren als gevolg ([Doornekamp, Drent en Bronkhorst, 1999](#)). Het is dan ook belangrijk deze leerlingen zo snel mogelijk te signaleren, zodat deze problemen zoveel mogelijk voorkomen en opgelost kunnen worden.

Door verschillende auteurs zijn kenmerken van deze zogenaamde (hoog)begaafde onderpresteeders beschreven. Deze eigenschappen zijn geclusterd en op een rij gezet.

Kenmerken van (hoog)begaafde onderpresteeders		
1.	Grote en uitzonderlijke kennis	Onderpresterende (hoog)begaafde leerlingen hebben vaak kennis die nog niet in de groep is behandeld en een grote algemene ontwikkeling.
2.	Grote interesse	Onderpresterende (hoog)begaafde leerlingen hebben op veel gebieden belangstelling en ze houden ervan om dingen te onderzoeken, bijvoorbeeld door in hun vrije tijd veel te lezen of op een andere manier informatie te verzamelen. Als een onderwerp (dat vaak wat moeilijker is) hun interesse heeft, begrijpen en onthouden ze veel.
3.	Wisselend schoolwerk (bekijken in relatie tot kenmerk 7)	Onderpresterende (hoog)begaafde leerlingen laten vaak wisselend schoolwerk zien: afnemende prestaties (zie kenmerk 7) maar bij ingewikkelde vragen juist wel het goede antwoord weten, mondeling beter presteren dan schriftelijk en beter uit de verf komen bij individueel onderwijs op maat dan bij het regulier groepsonderwijs.
4.	Positief thuiswerk	Onderpresterende (hoog)begaafde leerlingen werken thuis vaak verder aan zelfgekozen schoolprojecten en ontwikkelen thuis op eigen initiatief allerlei activiteiten.
5.	Grote verbeelding	Onderpresterende (hoog)begaafde leerlingen hebben vaak een levendige, grote verbeelding en zijn creatief.
6.	Hoge mate van sensitiviteit	Onderpresterende (hoog)begaafde leerlingen geven vaak blijk van een enorme sensitiviteit: ten opzichte van zichzelf, maar ook van anderen.
7.	Afnemende schoolprestaties (bekijken in relatie tot kenmerk 3)	Opvallend is dat de schoolprestaties van onderpresterende (hoog)begaafde leerlingen afnemen; ze presteren (vooral in schriftelijk werk) beneden niveau, in elk geval beneden hun eigen niveau, maar soms zelf ook beneden groepsniveau. Vaak schrijven ze slordig,

		houden ze niet van instampen en inprenten, missen ze leerinhouden en instructiemomenten en zijn ze slechts selectief enthousiast: wel voor nieuwe onderwerpen, niet voor uitwerkingen.
8.	Negatief gedrag	In de klas vertonen onderpresterende (hoog)begaafde leerlingen vaak negatief gedrag; ze zijn lastig en onaangepast, vragen steeds om aandacht, vervelen zich, dromen weg en wijzen pogingen van de leraar om zich aan de groepsnormen te conformeren, af.
9.	Haperende sociaal-emotionele ontwikkeling	Onderpresterende (hoog)begaafde leerlingen zijn vaak ontevreden over zichzelf en de verrichte werkzaamheden, vermijden nieuwe activiteiten uit angst voor mislukking, hebben minderwaardigheidsgevoelens, zijn wantrouwend of onverschillig en doen niet graag mee aan groepsactiviteiten, zijn minder populair bij leeftijdgenoten en zoeken vriendjes onder gelijkgestemden.
10.	Geringe taakgerichtheid	Onderpresterende (hoog)begaafde leerlingen zijn vaak weinig taakgericht. Ze hebben een laag werktempo, hebben hun huiswerk vaak niet af, stellen zichzelf onrealistische doelen, zijn snel afgeleid, vergeetachtig en/of impulsief, hebben geen duidelijk leertraject voor ogen, hebben een korte spanningsboog, voelen zich hulpeloos, willen niet geholpen worden en willen zelfstandig zijn.
11.	Negatieve houding	Onderpresterende (hoog)begaafde leerlingen hebben vaak een wisselende motivatie, hebben een hekel aan routine, verzetten zich tegen autoriteit, nemen geen verantwoordelijkheid voor hun eigen daden en staan onverschillig of afwijzend tegenover de school.

